

CÂTEVA MEDALII EXCEPȚIONALE PRIVIND MAREA UNIRE A ROMÂNIEI

Publicarea recentă a amintirilor nepotului marelui om politic ardelean Alexandru Vaida-Voevod¹ evidențiază dificultățile cu care încă este confruntat cercetătorul de azi în cunoașterea și scrierea istoriei corecte a Marii Uniri din 1918. Bibliotecile elitei intelectuale a clasei politice unioniste, cu jurnalele, memoriile, colecțiile lor, au fost dispersate, distruse sau arestate odată cu proprietarii lor; cenzura, falsificarea isotriei, proletcultul, au apărut, cu tradiții asiatice. Vitregite în destinul lor, au mai supraviețuit prin colecții privilegiate sau ascunzături, unele medalii, aceste documente în metal, adeseori și opere de artă, cu o vocație de perenitate și nefalsificabile.

În cele ce urmează, prezint patru medalii din colecția personală și două din colecția Societății Numismatice Române, unele inedite, altele rare, dar toate excepțional de interesante istoric.

1) Medalia personală a lui Alexandru Vaida-Voevod ca membru al Societății “Frația Română” din Youngstown – SUA (Fig.1). Pe avers, bustul cu inscripția Dr. ALEXANDRU VAJDA, într-o montură de cupru aurit fixată pe suport din cupru aurit, deasupra un păun cu aripile desfăcute în zbor. Două lănișoare legate de două barete cu inscripția FRĂȚIA ROMÂNĂ și MEMBRU se termină cu un bold de care este articulat un steguleț tricolor de mătase, în jur chenar din fir metalic aurit, terminat jos cu ciucuri din metal aurit. Inscripția maurită imprimată pe mătase SOCIETATE DE AJUTORARE E. YOUNGSTOWN. O. FONDATĂ ÎN 16. JAN. 1909 pe verso, piesa metalică, presată la cald, are numele firmei executante: THE WHITE HEAD & NOAH CO. ... (localitatea ilizibilă) N.J. Pe spate, lângă bold, altă ștampilă în metal (ilizibilă). Spatele steagului este câptușit cu țesătură de mătase neagră pe care este imprimată în vopsea aurie, o cruce înconjurată cu două ramuri de laur, sus ÎN MEMORIAM iar jos aceeași denumire a societății. Întreaga piesă se prindea de haină la reuniunile societății, servind ca mijloc de identificare și comunicare. Întoarsă pe spate, piesa urma să însoțească defunctul pe ultimul său drum, la *Funeral Room*. Dimesiunile steagului tricolor sunt 55x140 mm. Steagul unei medalii este o componentă *faleristică*² (arta steagurilor) și este foarte veche tradiție. În istoria medaliilor și decorațiunilor, primul ordin german “Friederic I Barbarossa” din 1090 era alcătuit dintr-un steguleț (o eșarfă) din stofă, pe care era brodată Fecioara Maria cu pruncul Iisus în brațe, iar în colțul stâng era brodată o cruce într-un scut. Erau decorați pe piept cavalerii din campaniile împăratului contra statelor italiene și în cruciada a 3-a³.

Tot ca particularitate constitutivă, mai puțin obișnuită, este lănișorul de cupru aurit, cu barete orizontale, ce închid conturul majusculei V. În colecția noastră mai există două medalii rusești din alamă lucioasă de 42 mm, cu lănișor similar și baretă peste bold: sunt medalia “Staroste sâtesc” și medalia “Judecător de plasă” introduse prin legea desrobirii țiganilor (1861) și legea reformei judecătorești (1869) promulgate de Țarul Alexandru II și reconfirmate de Țarul Alexandru III (1889). Medaliiile pentru Gubernia Basarabia au pe avers armeriile Moldovei istorice timbrate cu coroana Țarilor Romanovi⁴. În menografia

¹ A. German, I. German, *Mărturii despre Alexandru Vaida-Voevod*, în *Acta Musei Napocensis* 35-36, Istorie II, Cluj-Napoca, 1999, p. 149-171.

² Phalerae (lat.) = detalii lucitoare servind ca decorații pentru soldații romani sau ornamente la cai.

³ Așa se vede pe moneda jubiliară germană de 10 DM emisă în 1990.

⁴ V. Ciofă, *Les paysans dans la numismatique Roumaine*, în *L'Information Numismatique*, Paris, oct. 1975, p.

sociologică a Christinei A. Galitzi (p. 260-270) se menționează că pe lângă emigranții români, au luat drumul Americii și evrei basarabeni, Meseriași și bijutieri iscusiți, unii din aceștia au dus cu ei concepția sau chiar medalii rusești; în statele New Jersey sau Ohio au confecționat în serie medalia FRĂȚIEI ROMÂNE.

Această clasă de medalii, cu lăntișoare și steag sau numai lăntișor sau cu inel și panglică cu bold, care se prind pe piept, într-un loc vizibil pentru interlocutori, se numesc *corporate*. Ele atestă calitatea de membru sau salariat al unei societăți de ajutorare, profesionale, culturale, bresle sau comerciale. (O secțiune de asemenea medalii românești cu și fără inele cu panglici, din sec. XX poate fi studiată în: Val. Ciofu, *Pagini de istorie a clasei muncitoare din România ilustrate în medalistică*. În BSNR nr. 129-130, București, 1983, p. 393-410).

Am consultat *fondul Vaida* de la secția manuscrise a Bibliotecii Academiei Române, care este foarte sărac. Nici acolo și nici în literatura disponibilă nu am găsit nici o informație asupra relațiilor dr. A. Vaida cu emigrația română din SUA.

În 1977 am contactat Comunitatea română din Youngstown (prin biserica ortodoxă de acolo) și singurul răspuns este scrisoarea lui Nicolae Tecău, în vârstă de 90 de ani. Emigrat din Sebeșul Transilvănean cu 64 de ani în urmă. Prezintă în *Anexa 1* textul (dactilografiat la o mașină de scris fără semnele ortografice specifice limbii române). Este o mostră de perenitate a *sentimentului național* la un ardelean care a urmat numai 4 clase primare la școala maghiară din satul natal românesc Sebeșu de Sus.

O monografie sociologică scrisă cu acribie, asupra românilor ni SUA, arată că în 1920 în Youngstown erau recenzați 1375 de emigranți români⁵, că între 1906-1928 erau înregistrate în SUA 137 societăți românești de ajutorare și culturale, dar că în 1929, în urma contopirilor și desființărilor, mai existau 82; societatea "FRĂȚIA" nu mai ființa atunci⁶.

Într-o altă lucrare se menționează că în 1911, la 21 Mai, s-a ținut în Youngstown o Adunare generală a tuturor societăților românești din SUA⁷. La 10 martie 1918 se ținea la Youngstown un congres bisericesc la care participau dr. C. Angelescu, ministru plenipotențiar al României, preotul ardelean misionar Ioan Podea, ales președinte al Congresului și a.

Misiunea delegației române era de a câștiga opinia publică americană în favoarea unirii românilor din Austro-Ungaria (cca 4 milioane) cu Regatul României. Congresul hotărăște a se prezenta Președintelui Wilson o moțiune în acest sens⁸. Emigrația română a sprijinit financiar plecarea în SUA a unor intelectuali de prestigiu din București, care au continuat campania, culminând cu un miting la New York, după care președintele Wilson a primit declarația popoarelor asuprite, promițându-le sprijin⁹.

Urmează un moment crucial: la 18 oct. 1918, Alexandru Vaida, deputat în Camera Ungariei, prezintă și argumentează moțiunea (redactată la Oradea, la 12 oct.) prin care Națiunea Română din imperiu declară autodeterminarea. Urmează Marea Adunare Națională de la 1 dec. 1918 la Alba-Iulia care declară unirea Transilvaniei cu România, fără condiții, dar cu obligații. Delegația care a înmănat Regelui Ferdinand I, la București, declarația de Unire a Transilvaniei era alcătuită din Vasile Goldiș, Al. Vaida-Voevod, Caius Brediceanu, Miron Cristea și Iuliu Hossu. De la 1 dec. 1918, Al. Vaida-Voevod este președinte al Consiliului de Miniștri și la 18 dec. semnează la Paris Tratatul de Pace cu Austria și Ungaria¹⁰.

După acest lung excurs istoric și documentar, încercăm a conchide că în acele momente dense, al. Vaida nu a avut răgazul de a călători și în SUA. Ne rămâne a presupune că, după declarația de autodeterminare citită în Parlamentul Ungariei, care a ajuns și în presa din SUA, Societatea "Frăția" din Youngstown, emigrații din Ținutul Someșului (probabil și

⁵ Chr. A. Galitzi, *A study of Assimilation Among the Romanians in the United States*, New York, 1929, p. 67.

⁶ *Ibidem*, p. 253-255.

⁷ I. Podea, *Românii din America*, Sibiu, 1912, p. 47.

⁸ Șt. Pascu (red.), *Făurirea Statului Național Unitar Român*, București, 1983, vol. II, p. 16.

⁹ C. Kirilescu, *Istoria războiului pentru întregirea României*, ed. a II-a, București, 1926, vol. III, p. 292-299.

¹⁰ Șt. Pascu, *op. cit.*, vol. II, p. 290.

din satul nbatal Olpret) l-au proclamat membru pe liderul Partidului Național Român. Cum din memoriul trimis de dr. Vaida profesorului C. Rădulescu-Motru prin 1938 reiese că el a fost expropriat de aplicarea reformei făcută de guvernul lui Brăteanu în 1925 (deci a fost un mare proprietar funciar), se poate presupune că a putut transfera Societății FRĂȚIA din SUA niscava ajutoare bănești, în beneficiul unei comunități românești atât de mare. Pe cale de consecință, Societatea de ajutorare i-a cerut o fotografie (care este scrisă după ortografia maghiară VAJDA, nu VAIDA) și i-a expediat în Transilvania medalia de membru. Această medalie probează contribuția românilor americani la crearea opiniei favorabile Unirii și influențarea președintelui Wilson de a prezenta Conferinței de Pace programul său în 14 puncte, care a stat la baza semnării Tratatului de la Trianon cu Ungaria la 4 iunie 1920. Medalia a fost achiziționată de noi de la un negustor de antichități, prin 1975.

2) Placheta memorială Apărătorilor Orașului Galați, 8 ianuarie 1918, ne aduce pe frontul Unirii la Dunărea de Jos. Medalia prezintă alegoria victoriei, un vultur cu o spadă și o ancoră (stema orașului) în gheare, jos Dunărea și în colț armoariile vechi, din sec. XIX, ale orașului Galați: o ancoră cu un odgon în torsadă, pe un scut¹¹. Piesa este de o deosebită valoare artistică, opera sculptorului medalist Carniol-fiul. Unica lucrare monografică a medaliilor românești publicată după Marea Unire prezintă contextul istoric în care a apărut piesa astfel: "În cinstea apărătorilor orașului Galați în timpul războiului din 1916-1918, când România a fost invadată de armatele germane, cetățenii orașului, ca un omagiu adus celor ce s-au jertfit, au bătut o foarte frumoasă plachetă imprimată numai pe o față..."¹²

Așadar, cititorul, la prima lectură, implică în conflict armata germană. Dar cronologia evenimentelor consemnează în istoria anului 1918 următoarele:

- 10 februarie – România cere pace Puterilor Centrale;
- 5 martie – se semnează la Focșani un protocol de prelungire a armistițiului;
- 18 martie – se semnează la Buftea Tratatul preliminar de pace între România și Puterile Centrale;
- 9 aprilie – Sfatul Țării de la Chișinău hotărăște unirea Basarabiei cu România¹³

Nimic despre vreun conflict militar germano-român, nici ruso-român.

În cronică războiului de Întregire, Const. Kirițescu prezintă cu lux de amănunte lupta de la Galați¹⁴. "Armata a VI-a rusă, care ocupa sectorul Siretului de Jos. De la Tecuciu la Galați, era una din cele mai infestate de bolșevism. Ea era constituită din trei corpuri de armată, a câte două divizii fiecare". ... "Tot frontul armatei a VI-a e acum dezorganizat ... Dincolo de pozițiile ruse părăsite, dușmanul privește cu satisfacție debandada rusă". În ianuarie o delegație de soldați ruși anunță comandamentul român că o divizie rusă va pleca de pe front spre a trece Prutul în Basarabia, încălcând ordinele generalului Scerbacev. Comandantul român al sectorului de front Galați primește ordin să bareze drumul coloanelor ruse (aliate). Încep loviturile de artilerie ruse și bateriile marinei române contraatacă. Infanteria, marina, artileria și aviația română atacă și resping cu succes pe agresor. Rușii trec podul și linia frontului și se predau germnailor. A doua zi, divizia a 9-a siberiană anunță capitularea, predând românilor armamentul rămas, iar a doua zi a fost dezarmată și divizia a 10-a, iar soldații trecuți peste Prut sub paza sentinelor române. Se consumă astfel primul conflict militar între armata rusă bolșevizată și armata română. Obiectivul urmărit de armata a VI-a rusă era de a trece în Basarabia cu întreg armamentul și a împiedica întrunirea Sfatului Țării la Chișinău pentru a hotări unirea Republicii Democratice Moldovenești Independente cu România (subiectul indispucea cenzura).

3) Tot în amintirea luptelor de la Galați din 8-21 ianuarie 1918, s-a emis o medalie-distincție pentru ofițerii marinei care au condus apărarea (fig. 3). Este inedită și o publicăm

¹¹ D. Cernovodeanu, I. N. Mănescu, *Studiu asupra dezvoltării istorice a heraldicii districtuale și municipale românești*, în *Revista Arhivelor*, an LI, nr. 1-2, București, 1974, p. 74-77.

¹² G. Buzdugan, Gh. Niculiță, *Medalii și plachete românești, Memoria metalului*, Ed. Științifică, București, 1971, p. 112-113.

¹³ C. C. Giurescu (red.), *Istoria României în date*, București, 1972, p. 308.

¹⁴ C. Kirițescu, *op. cit.*, vol. III, 1926, p. 36-41.

acum. Are formă ovală, timbrată cu o coroană murală cu 3 turnuri. În jur de două ramuri de lauri, în mijloc o ancoră pe care stă vulturul victoriei, sus, inscripția ROMANIA. Sub ghearele vulturului, pe o pistă e scris APARATORILOR GALATIILOR iar sub ancoră 8 JAN – 1918.

Medalia este prinsă cu un bold de argint de o rozetă de moar bleumarin care continuă în jos eșarfa faleristică, din același moar lat de 130 mm. Lungimea totală a steagului de moar este 330 mm. Medalia a fost emisă în 1921 de comandamentul marinei militare, printr-un ordin publicat în Monitorul Oastei.

4) Medalia Unirii Transilvaniei a fost emisă după semnarea Tratatului de la Versailles între Puterile Aliate și Germania, la 28 iunie 1919. Este o lucrare de artă semnată de sculptorul medalist Toni Szirmai, autor al mai multor medalii românești (oficioase) între anii 1908-1919. Pe avers sunt busturile suveranilor României și numele lor, simplu:

FERDINAND I – MARIA.

Pe revers, o scenă a intrării în războiul de reîntregire a armatei române din vara 1916, sus o alegorie feminină reprezentând România, oferindu-i mâna unei tinere, Transilvania. În exergă, datele memoriale: 1 DECEMBRIE 1918 și IUNIE 1919, scrise în limba franceză. Pe o pistă circulară, inscripția tot în franceză: LIBERATION DE LA TRANSYLVANIE.

Medaliile au fost oferite numai delegaților la conferința de pace de la Paris, Versailles și Trianon.

În țară cunoaștem un exemplar în colecția Societății Numismatice Române, nefiind catalogată și nici publicată. Este lucrată în relief adânc.

5) În galeria bărbaților de seamă ardeleni care au militat energic și consecvent pentru Marea Unire din 1918, ca și pentru emanciparea României întregite în prima jumătate a secolului XX, un loc aparte l-a ocupat Iuliu Maniu. În 1892 el participă la Congresul studenților din întreg arealul românesc, la Roman, unde se înființează o societate conspirativă, urmărind unirea Transilvaniei cu România¹⁵. În 1893 acționează în sprijinul memorandiștilor. A fost unul dintre organizatorii de bază ai Adunării Naționale și orator înflăcărat la Alba-Iulia la 1 Decembrie 1918. După unire este președinte al Consiliului Dirigent, iar în 1928 și 1932, președinte al Consiliului de Miniștri al României. La unificarea Partidului Național cu Partidul Țărănesc din Vechiul Regat (1926) devine președinte al PNȚ¹⁶. În timpul celui de-al doilea război mondial, cere Mareșalului I. Antonescu să nu trimită armata dincolo de Nistru. Participă la pregătirea actului de la 23 August 1944. În 1947 este acuzatul principal în procesul politic intentat de guvernul impus de A.I. Vâșinski¹⁷ conducerii acestui partid și este internat în lagărul de exterminare de la Sighet, unde își găsește sfârșitul la 5 februarie 1953.

La sfârșitul anului 1944, prin grija prietenilor, se bate medalia *Omagiu lui Iuliu Maniu* (fig.5), cu prilejul aniversării a 71 de ani. Este o compoziție sobră, semnată de sculptorul Dohatcu¹⁸. Aversul prezintă efigia spre dreapta și inscripția circulară IVLIV MANIV. Reversul simbolizează ideologia *de atunci* a PNȚ: un muncitor și un țăran care își dau mâinile. În jur, ramuri de lauri și de stejar. Sus, inscripția:

ÎNTREGIREA NEAMULUI 1918, iar jos

REDOBÂNDIREA LIBERTĂȚILOR 1944

Cele câteva exemplare s-au pierdut, au fost confiscate după 1947. Cunoaștem un exemplar în colecția Societății Numismatice Române și altul într-o colecție privată.

6) În 1993 s-a emis o medalie cu prilejul aniversării a 75 de ani de la Marea Unire (fig.6). Pe avers este chipul lui Iuliu Maniu, jumătate spre dreapta, în jur, cu numele cu litere mărite IULIU MANIU, jos zilele de sărbătoare națională 1.XII.1918 – 1.XII.1993, iar în exergă anii nașterii și morții lui Iuliu Maniu, incizați cu cifre mărunte 1873-1953. Pe revers este harta României întregite în 1918, având profilată și granița impusă prin forță de armata

¹⁵ Șt. Pascu (red.), *op. cit.*, vol. I, p. 235-236, ssq.

¹⁶ I. Scurtu, *Din viața politică a României (1926-1947)*, București, 1983, p. 48.

¹⁷ C. Stănescu, *Jurnal*, București, 1993, p. 193-196.

¹⁸ *Monetăria Națională, Zece ani de activitate*, (1935-1945), București, p. 94.

URSS în 1940, în baza anexei secrete la pactul Ribbentrop-Molotov din 1939 și recunoscută prin Tratatul de pace de la Paris din 1947. În mijlocul hărții este inscripția programatică pe 4 rânduri:

DEMOCRAȚIE SĂVÂRȘITĂ/ MORALĂ CREȘTINĂ/ PATRIOTISM LUMINAT/
/DREPTATE SOCIALĂ¹⁹.

Pe această medalie, istoria evenimentială dă târcoale filosofiei politice a istoriei. Din păcate, mă încearcă azi sentimentul că în trecutele trei sferturi de veac de la Marea Unire, atât concordiile cât și discordiile, ba chiar și mariajele politice ale formațiunilor de sorginte transilvană cu clasa politică de peste munți și până la Nistru, au reușit prea anevoie să pregătească un prezent la înălțimea idealurilor pentru care au militat unioniștii Iuliu Maniu, Alexandru Vaida-Voievod, Constantin Stere, Ion Nistor și cei mulți care au suferit pentru ca astfel de teze să rodească plenar și ireversibil în întregul spațiu românesc. Din respect pentru acel bărbat, mereu vertical, o conștiință națională care, sub jurământul politic prestat în public la Roman în 1892, a luptat împotriva împilării²⁰ și împotriva tratatului strict secret de alianță româno-austro-ungaro-germană prejudiciind aspirațiile românilor din dubla monarhie (semnat la Viena²¹ de Ministrul de Externe D. A. Sturdza în 1883, promulgat de Regele Carol I și reconfirmat periodic pînă în 1914) cât și împotriva comunizării României²², noi am aurit această medalie, în speranța că va reflecta lumina asupra destinului țării întregite în secolul următor, mai promițător. Căci posteritatea lui nu este stinsă.

VALERIAN L. CIOFU

ANEXA 1

Youngstown Ohio
March 10, 1978

Stim. D-le Ciofu

Am primit scrisoarea D-tra și i-am înțeles cuprinsul, cu părere de rau vă scriu că nu vă pot ajuta.

Vă trimet aci clipul din ziarul AMERICA cu adresa D-lui pers. general John Coman care poate publica în acest ziar care este Organul Oficios al Uniunii și Ligei și să trimete la toți membri. Cu ocazia Olimpicului din Canada pe lângă felicitare am trimes la Nadia Comanici Campioana noastră un check de \$ 25,00 la adresa din George-Dej. dar nu am primit nici un răspuns. Poza Campioanei Nadia Comănici o am în ramă alături de familia mia, în biroul meu.

*Cu mult respect,
Nicolae Tecan
la 90 de ani.*

P.S. Eu nu am fost la școala Românească numai 4 clase primare la școala Ungurească. Nu vă uitați la compunere și ortografie. Plecat din Sebeșul Transilvănean în 1914.

¹⁹ Tombac aurit, 60 mm.

²⁰ Șt. Pascu (red.), *op. cit.*, vol.I, 1983, p. 235-236.

²¹ M. Mușat, I.Ardeleanu, *De la Statul Geto-Dac la Statul Român Unitar*, București, 1983, p. 318-326.

²² *Procesul conducătorilor fostului Partid Național Țărănesc*, Editura de Stat, București, 1948, p. 189-203, ssq.

SOME EXCEPTIONAL MEDALS CONCERNING THE
GREAT UNITY OF ROMANIA
(Abstract)

A few unpublished medals of particular interest for the history of Romanian 1918-Unity are presented, i.e.: *fig.1*, the personal medal of the leader Alexandru Vaida-Voievod as member of the Society of the Romanian immigrants in USA "FRĂȚIA ROMÂNĂ" (The Romanian Brotherhood). Youngstown-Ohio; *fig.2*, the medal in the honour of the defenders of the town Galați (harbour at the Lower Danube), against the Russian Bolshevik Army, falsified in a former catalogue; *fig.3*, the military award-medal of the marine officers for the defence of Galați; *fig.4*, the medal of gratitude to the supporters of the Peace Treaty after the first World War; *fig. 5*, the medal honouring the unforgettable leader Iuliu Maniu; *fig.6*, the medal of the 75th anniversary of the Great Unity. On this medal, the chronological history meets the philosophy of history. The author bewails the extermination of our own democratic personalities and their libraries, memoirs and collections during a dark period of the proletarian inculture, which represents today a difficulty in studying and writing the true history of the country. Finally he expresses a certain worry that the aims of the Great Unity of Romania and of his later successors were with hesitations managed, but he hopes for a better future.

fig.1

fig.2

fig.3

Fig. 1: Medalia Dr. Alexandru Vaida, (cupru aurit, 33x37 mm, cu steag tricolor 55x140 mm); **fig. 2:** placheta memorială Apărătorilor orașului Galați, (bronz argintat, 50x83 mm, gravor Carniol Fiul); **fig 3:** medalia-decorație Apărătorii Galaților, (argint, 43x53 mm, cu steag bleumarin 130x330 mm).

fig.4

fig.5

fig.6

Fig. 4: Medalia Unirii Transilvaniei (argint 60 mm, gravor T. Szirmai); **fig.5:** medalia *Omagiu lui Iuliu Maniu* (argint, 60 mm, gravor I. Dohatcu); **fig.6:** medalia aniversării a 75 de ani de la Marea Unire (tombac aurit, 60 mm, gravor V. Gabor).